

Wat wilt gij dat Ik u doen zal?

De pastorale omgang met kankerpatiënten en hun naasten

Ds. P.C. Hoek

13 juni 2015

Toen de voorzitter Henk-Jan Koetsier mij uitnodigde voor deze dag hebben we afgesproken dat de inleiding een bijzondere spits zou hebben, ook met het oog op de ambtsbroeders. Het doet me goed om verschillenden van hen in ons midden te mogen begroeten. Ik zou zeggen: Gaat u het gesprek over deze dingen maar aan met de ambtsbroeders die we hier missen als het eerstvolgende bezoek zich aankondigt.

‘Wat wilt gij dat Ik u doen zal?’ Eigenlijk wil ik deze dag nog niet eens zozeer of vooral een inleiding houden. Dat wordt het wel, maar eigenlijk wil ik ten diepste nog meer een beroep op u doen. Laat ik wat nauwkeuriger zijn. Ik wil vooral en van harte een beroep doen op uw ontferming. Tegen wie heb ik het dan? Tegen iedereen die met ernstig zieken, in ons geval dan met kankerpatiënten, verbonden is, omgaat of meeleeft. En zoals ik zo-even al zei: In het bijzonder heb ik dan toch die broeders in gedachten die in ambtelijke zin omgang hebben met ernstig zieke mensen in de gemeente.

Voor alle duidelijkheid, ik doe dat beroep op uw ontferming niet omdat ik van gedachten ben dat u niet van

ontferming zou weten. Zeker niet! Ik zeg het wel omdat bewogenheid en ontferming zo heel belangrijk zijn in de ontmoeting met de ernstig zieken. In ons geval de mensen met kanker en hun naasten. Deze gedachte bracht me bij het Bijbelwoord dat ik boven de inleiding heb genoteerd. 'Wat wilt gij dat Ik u doen zal?' U herkent dit Bijbelwoord denk ik meteen.

Het is de vraag die de Heere Jezus stelt aan de blinde bedelaar die daar aan de weg zit, vlak bij Jericho. Het is Bartimeüs. Als ik dat zo zeg, gaat achter een paar woorden wel een ontzaglijke nood schuil. Een blinde, met alles wat dat in die tijd moet hebben betekend. En het verrast dan ook niet dat er in een woord op volgt dat hij 'bedelende zit' aan de weg in de richting van Jericho. Maar dan komt Jezus voorbij. Bartimeüs doet een beroep op de ontferming van Christus.

'Jezus, Gij Zoon Davids, ontferm U mijner', zo roept hij. U zult het met mij eens zijn dat Bartimeüs, met eerbied gezegd, met zijn vraag en verlegenheid aan het beste adres was. Want Jezus kent ontferming, en hoe! Maar behalve dat, Jezus is een Ontfermer, zegt de Bijbel.

Wat zegt het ons veel om te zien hoe Jezus nu Zijn ontferming bewijst aan die blinde bedelaar. Het begint ermee, vrienden, dat Jezus bij die man stilstaat. De roep om Zijn ontferming maakt dat Jezus stilsthoudt op de weg. Hij loopt niet door. Hij gaat niet als een quasi barmhartige om de blinde heen. Nee, Hij houdt de pas in en Hij keert tot deze man in. Hij ziet naar de blinde bedelaar om en ziet hem aan. Dat daarmee voor u en mij belangrijke aanwijzingen worden gegeven, moge duidelijk zijn. Omzien naar hen die lijden, inkeren tot hen die lijden, stilsthouden op de weg, zodat oog en aandacht, ja, zodat het hart gewend is

tot die ander. Dat is geen kwestie van een vluchtige vraag: 'Joh, hoe gaat het?' Dat is geen vluchtige vraag, maar een ontmoeting. Oog, aandacht, hart gewend tot de ander. Want dáár gaat het toch om? Om een ontmoeting. Daar ziet u als zieke toch ook vooral naar uit?

Een ontmoeting is meer dan een vluchtige vraag. Dat is meer dan een mailtje. Dat is meer dan een appje, hoezeer die ook hun dienst kunnen bewijzen. Maar hoeveel dieper is en hoeveel dieper gaat een ontmoeting. Twee mensen die elkaar echt zien, die elkaar echt spreken, twee harten die elkaar raken.

Hier zien we een ontmoeting die wordt ingezet met de cruciale vraag: 'Wat wilt gij dat Ik u doen zal?' Ik noem die vraag cruciaal – van het meeste belang – omdat die vraag het bewijs is van een bepaalde gezindheid. Een gezindheid van mededogen, van ontferming. Mannenbroeders in ons midden – en ik begin met te spreken tegen onszelf – hoezeer zal deze wijze van doen van de opperste Herder der schapen Zelf niet tot lering moeten zijn van ons die als onderherders onze zorgen mogen geven aan de gekwetste schapen van de kudde? 'Wat wilt gij dat Ik u doen zal?' Nee, dat is maar niet een kwestie van goedgekozen woorden. Dit is een attitude. Dit is een gezindheid. Om zoals de Heere Jezus om te zien naar die mens in nood en onszelf over te hebben voor de mens in nood. De mens die net als de blinde bedelaar aan de weg zit. Op de weg kom je hem niet tegen. Hij is uitgerangeerd. Bartimeüs zit aan de weg. Dat maakt ook dat je makkelijk aan hem voorbij kunt lopen. U voelt de toepassing wel aan, toch? Er zijn wat mensen die aan de weg zijn komen te zitten. Ik hoef u denk ik niets te vertellen. Vandaag gaat het over zieken. Maar ik wil toch ook even het oog laten rusten

op hun naasten. Man, vrouw, kinderen. Ze vallen je nog minder snel op dan de zieke zelf. Ze zitten aan de weg. Je loopt ze zomaar voorbij.

Waarom is die enkele vraag van de Heere Jezus nu zo ontzettend belangrijk? Ik bedoel, waarom is die vraag nu zo voornaam als het gaat over de manier waarop wij hier en nu ook met onze zieke naaste omgaan, hem benaderen en haar bejegenen? Ik zou denken dat we met die vraag inzetten bij wat hij of zij nodig heeft, en niet inzetten bij wat wij denken dat hij of zij nodig heeft. Geloof mij, dat kan nogal eens verschillend zijn. Kijk, de Heere Jezus wist volmaakt wat Bartimeüs behoefde. Hij wist ook volkomen wat hij Hem wilde vragen. Hij wist nog beter wat hij nodig had dan Bartimeüs dat zelf wist. Toch – desondanks – stelde Jezus deze man deze vraag. ‘Wat wilt gij dat Ik u doen zal?’ Hij nodigt hem uit zijn klacht te klagen. Hij nodigt hem uit om zijn nood te klagen, en zo schept Christus gelegenheid en ruimte voor zijn vraag, voor zijn vrees, voor zijn verlangen, voor zijn nood en zijn verdriet.

Ik denk dat wij ons op dit punt snel vergissen. Als we als vriend, als kennis, als ambtsdrager ons naar die zieke bejegenen, hebben we zo op voorhand onze gedachten. Toch? Dat kan ook moeilijk anders. We hebben er van tevoren een beeld bij. We hebben onze verwachting. Maar vóór u het weet hebt u al bedacht wat die ander wel nodig zal hebben. U denkt bij uzelf: Wat zal hij het dáár moeilijk mee hebben. Of: Ze zal wel het meest zitten met ... En dan zijn we bezig om toch vooral te bedenken wat wij bij die ander en aan die ander moeten doen. We menen te weten wat de ander het meest nodig heeft. Maar we moeten wel beseffen, vrienden, dat hoe meer wij met een

vooropgezet plan en hoe meer wij met een voorgenomen boodschap naar de zieke gaan, hoe minder gelegenheid de nood, de echte nood van hem of haar krijgt. Als we zelf al duidelijk de koers van het gesprek voor ons zien, dan zullen die onverwachte wendingen in het gesprek des te minder hun kans krijgen.

‘Ja maar’, zegt misschien een van de broeders, ‘ik ben toch geroepen om het Woord van God te brengen? Ik ben toch geroepen om die ander zijn of haar nood in het licht van dat Woord te doen verstaan?’ Zeker, dat bent u. Ik zou willen zeggen: Blijft u ook vooral trouw aan die roeping. Maar kan dat niet pas echt goed gebeuren als we eerst werkelijk hebben gepeild en geproefd waar die ander zich bevindt? En hoe die zieke zich voelt? Waar de zieke werkelijk aan lijdt en waar hij werkelijk mee worstelt? Of ook welke vreugde en/of dankbaarheid hij of zij geniet? Je kunt het Woord pas ‘bezorgen’ (ik zet dit woord bewust tussen aanhalingstekens, want het is ten diepste het werk van de Heilige Geest) als je het adres weet.

‘Wat wilt gij dat Ik u doen zal?’ Als dit onze gezindheid is, dan geven we ruimte voor die heel persoonlijke vragen, voor het vrezen en voor de vreugden. Waarbij we die ander werkelijk en hartelijk aanvaarden als lijdende naast ons, zodat er ruimte komt ook voor de moeilijkste en de meest scherpe vragen. Ook voor de pijnlijke vragen en de moeilijke gevoelens. Die verwarde en verwarrende gevoelens. Ik hoop dat het bij u herkenning en weerklank vindt. Want zo komt het tot een echte ontmoeting waarbij we iets van elkaars hart zien.

Dat betekent ook dat we ons oordeel – en hoe snel hebben ik en u dat niet opgemaakt – even op moeten schorten. We moeten niet meteen ons oordeel opmaken. Zegt de

Bijbel niet dat wij hebben uit te storten ons ganse hart? Weest u daar alstublieft dienstbaar aan. Het ganse hart! Wat kan erin leven, wat kan erin klagen. Laat die moeite, laat die vreugde, laat het verdriet, het verzet, de diepste vragen, de diepste vrees, de diepste vreugden, de diepste klachten de uitweg vinden. Weest u daar in elk geval niet bang voor. Dat betekent niet dat u het met alles wat die ander zegt eens kunt of moet zijn. Maar die ander bijstaan in zijn worsteling begint toch echt met de erkenning en het verkennen van de worsteling. 'Wat wilt gij dat ik u doen zal?' Ik kan u zeggen dat die zieke u er altijd dankbaar voor zal zijn.

Hoe komt deze gezindheid tot uitdrukking? Ik ga iets meer de praktische dingen verkennen. Bijvoorbeeld door meer gericht te vragen naar wat de ander drukt. Wat verdriet doet, wat scherp is, maar ook wat vertroostend is. U vindt dat misschien moeilijk. Of u zegt: 'Ja, maar daar krijg je nu juist zo moeilijk een gesprek over.' Zeker, ik ken ook mensen die heel graag en veel over feitelijke dingen spreken. Over het ziektebeeld, over de operatietechniek, de medicijnen, de bijwerkingen, noem maar op. Het zijn geen onbelangrijke dingen, maar het zijn wel slechts feiten. Ik ken ook bezoekers die het graag over die feiten hebben. Dat heeft iets veiligs. Laten we het uitvoerig hebben over het behandelplan. Dat komt niet te dichtbij. Vergis u niet, en de gedachte leen ik van een Duitse theoloog die zegt: 'Wie echt wil troosten, moet bereid zijn ook zelf te lijden.' Dat is medelijden. Maar hoe belangrijk is het om te vragen naar de mens achter de feiten. En te vragen naar zijn of haar beleving van die feiten. U wint al zoveel als u niet slechts in het alge-

meen vraagt hoe het gaat, maar als u in uw vragen laat doorklinken en meeklinken dat u gevoelig bent voor ... dat bijzondere gevoel van angst, van onzekerheid, van twijfel dat de zieke kan bezetten.

Kijk, dat moet van twee kanten komen. Je kunt van een zieke moeilijk verwachten dat hij iets van het hart laat zien met alle pijn en gehavendheid daarvan, als wij ons als bezoeker verschuilen. Voor een gesprek van hart tot hart hebt u twee harten nodig. Dat gesprek ontstaat niet als de bezoeker beschouwend, analyserend, taxerend de ander partij geeft. Dat gesprek ontstaat wel waar die bezoeker partij is. Bij wie de ander oprechte aandacht en oprechte ontferming gewaarwordt, en een hartelijke bereidheid om mede te lijden. Dat wordt mogelijk als de zieke ervaart dat die ander werkelijk hart voor hem heeft. Weet u, als u zoekt naar de manier waarop de zieke het ziekzijn en alles wat ermee te maken heeft beleeft, dan komt het óók eenvoudiger tot een geestelijk gesprek. Ik ben de eerste om te bekennen dat een gesprek voor het aangezicht van God een geschenk is. Kostbaar en kostelijk. Maar onder de zegen van God mag een stukje geestelijke fijngevoeligheid daar wel dienstbaar aan zijn. Dat is ook in de doordenking van het pastorale gesprek wel gebleken: vanuit de ervaring is het pad naar de geestelijke dingen korter dan vanuit een zakelijk gesprek over de feitelijke zaken.

Ik gebruikte de uitdrukking 'geestelijke fijngevoeligheid'. Daarmee bedoel ik geestelijke fijngevoeligheid om ontvankelijk te zijn voor de boodschap die naar u toekomt. Er komt veel meer naar u toe namelijk dan wat de zieke zegt. Natuurlijk, zijn of haar woorden zijn van groot belang. Waarbij we allemaal weten – algemeen menselijk – dat

de een meer woorden heeft dan de ander. Maar ik bedoel eigenlijk, gaat u vooral niet voorbij aan de wijze waarop dingen worden gezegd. Wat zegt de toon? Wat zegt die ander met zijn of haar houding? Wat spreekt uit zijn of haar ogen? En strookt hetgeen u ziet met wat de ander zegt? Als u daar niet zeker van bent of juist duidelijk merkt dat dit niet het geval is, probeert u daar dan eens een gesprek over te krijgen. Zo vinden we elkaar. En zo ontmoeten we elkaar.

U weet uit eigen ervaring dat als twee mensen hetzelfde zeggen ze nog niet hetzelfde zeggen. Toch? Ik heb als predikant vaak genoeg mensen horen zeggen of verzuchten: 'Ach, dominee, het wordt je niet van mensen aangedaan.' Dat kán een uitdrukking zijn van hartelijke overgave in de handen van de Heere. Ik laat maar rusten of het dan wel of niet gelukkig is uitgedrukt. Maar diezelfde woorden kunnen ook een latent verzet laten klinken. Daarom raad ik u aan om behalve goed naar die ander te luisteren, ook goed naar uzelf te luisteren. Ik bedoel daarmee: let u scherp op het gevoel dat u zelf gewaarwordt bij wat de ander zegt. Wat resoneert er in uw innerlijk bij wat de zieke zegt? Herkenning? Bevreemding? Vreugde of ...? Wie dat bij zichzelf onderkent en van daaruit reageert, zal een verdieping in het gesprek ervaren. Dan zijn we ook minder geneigd om kant-en-klare antwoorden te geven. Want dat dát een gesprek in de weg staat hoeft ik u niet uit te leggen. Dat betekent niet dat het niet veel gebeurt en dat betekent ook niet dat het niet snel gebeurt. Vaststaande uitdrukkingen roepen vaststaande reacties op. Let u er maar eens op. Iemand die in clichés spreekt krijgt dito antwoorden. Ik zou willen zeggen: Probeer eens te peilen waarom iemand zegt wat hij zegt.

Vraag daar desnoods naar en probeer daar dan op in te gaan.

Trouwens, ik merk vaak op dat mensen last hebben van de gedachte – en wat mij betreft is het een misvatting – dat ze voor een zieke en bij een zieke pas iets betekenen als ze iets zeggen. Ik begrijp heel goed dat woorden belangrijk en nodig zijn, maar woorden zeggen niet alles. Waren Jobs vrienden hem niet het meeste tot steun zolang ze niets zeiden? Wij voelen ons als mensen vaak in verlegenheid als we de woorden niet vinden. Maar: Betékent het ook geen verlegenheid als we met de ander in zo grote nood verlangen mee te leven? Mag je daar ook niet aan lijden? Moeten we soms letterlijk niet ‘sprakeloos’ zijn met de ander? Alleen het Woord van onze God bestaat tot in der eeuwigheid, naar een woord van Jesaja. Hoe ga je dat verstaan, als we het vergaan van alle vlees als gras gaan verstaan en werkelijk gaan ervaren! Wat is het nuttig om die verlegenheid met de zieke te delen. ‘Ik weet niet wat ik tegen je zeggen moet ...’ Als ik als zieke dat hoor, voel ik me beter begrepen dan wanneer er allerlei ondiepe woorden worden gesproken die het doel nog niet eens schampen, maar ronduit missen. Om dan beiden getroost te worden met het Woord dat vast is. Dat vol is van hét Woord, het vleesgeworden Woord, Die dood geweest is en Die leeft tot in alle eeuwigheid. Het heeft mij veel geleerd te ontdekken wat de eigenlijke betekenis is van het Bijbelse woordje ‘volharding’. Dat betekent letterlijk ‘eronder blijven’. Bijvoorbeeld onder de last blijven. Volharden in het medeleven met de zieke is dat ook. Mede-lijden, mede-dulden betekent voor de zieke zoveel. Met hem of haar onder de last blijven. Trouw blijven. Door zo naast iemand te zijn, ontvankelijk te zijn

voor iemands werkelijke strijd, de moeiten, de vragen, het verdriet, de pijn, betekent vaak veel meer dan de bezoeker zelf doorheeft en beseft. En nog zoveel te meer als het Woord van God daarbij mag opengaan. Daar wil ik toch ook even bij stilstaan.

Ik zeg bewust: Hoeveel te meer is het bezoek tot nut als het Woord dan mag opengaan. Dat is méér dan het Woord opendoen. Daar begint het wel mee. Maar als het Woord opengaat, weiden we samen met een verwond'rend oog. Dan worden we samen geweid door dat Woord. Als we de zieke in zijn of haar ervaren leed hebben ontmoet en daar iets van hebben verstaan, is het zo goed om dat vanuit het Woord te laten klinken. Om dat wat we van die ander begrepen hebben, van zijn verdriet en van zijn vreugde, met het Woord te vertolken. Zodat de vraag, de vrees en het verlangen dat klonk in het gesprek weerklinken in de lezing van de Schriften.

Het is in dat verband denk ik goed, beste broeders, om niet simpelweg te gaan lezen. Ik zou u willen aanraden om altijd even aan te geven waarom u leest wat u leest. Wees er heel open en eerlijk over als u het gedeelte leest dat u leest omdat u van gedachten bent dat de zieke niet alleen maar vertroosting, maar ook bekering of verandering of vermaning nodig heeft. Laten we ons daarna vooral samen met die ander stellen onder Gods Woord. Dat Woord komt niet alleen tot de zieke, maar dat komt tot 'ons'. Wat is er rijker dan samen te buigen voor het Woord van de Heere? Wat is het een verademing om je samen voor het aangezicht van God te weten. Zelfs – of misschien moet ik wel zeggen 'juist' – op en naast het ziekbed. Ook als wij bidden. Een gebed waarin we met

elkaar – verbonden in de gebrokenheid – opzien tot de Heere, totdat Hij ons genadig zij.

Ik zeg weer: Hef niet ‘zomaar’ de harten op. Laat het gebed meer zijn dan een goede en vertrouwde afsluiting van een gesprek. Voordat u de harten opheft is het zo goed om elkaars hart te hebben gezien. En enig besef te hebben van wat er in dat hart leeft. Trouwens, hoe belangrijk is het om te weten wat de zieke van de Heere begeert. Ook wat de zieke het meest nodig heeft. Om dát bij de Heere neer te leggen onder Zijn wil. Om ons voor Hem te stellen met al onze verlegenheid, onze moeilijke gevoelens, onze diepste vragen. En als de bedelaar dan te vragen: ‘Ontferm U mijner.’

Met het slotdeel van mijn inleiding heb ik zo-even een nadrukkelijk pleidooi gevoerd voor wat we vandaag de dag ‘transparantie’ noemen. Ik denk dat dit heel belangrijk is. Laat zien aan de zieke wie u bent en waar u het moeilijk mee heeft. Laat zien wat u moeilijk valt. Ik heb de indruk dat wij ons in de omgang – beklemd door een bepaalde ongemakkelijkheid – met ernstig zieken formeel gedragen. Ik bedoel eigenlijk dit: We wisselen beleefdheidshalve of vroomheidshalve de gewenste woorden uit. Voor mijn part de gewenste ‘codes’. Maar hebben we elkaar dan werkelijk gezien of willen zien? Hebben we elkaar dan durven zien? Openheid betekent niet dat u bot moet zijn of cru. Ik voel veel meer voor het woord ‘oprechtheid’. Zijn wij zelf als bezoeker doorzichtig tot op ons hart? Zijn wij doorzichtig tot op onze ziel? U ziet tegen het bezoek op. Ik kan het me goed voorstellen. Deel dat met de zieke. Weet u geen raad met dat overweldigende leed? Deel dat met de zieke. U weet geen woorden

te vinden voor de zieke. Deel dat met hem. Voelt u zich misschien op enig moment te veel? Deel dat met de zieke. En uiteindelijk, wat een zegen om daarin te eindigen: Deel dat met de Heere!

De Trooster

O Heil'ge Geest, daal neer op mij,
Kracht uit de hoogte, sta mij bij,
Geleid mij in een effen land,
Verwarm mij met Uw heil'ge brand.

O waarde Trooster, Die mijn hart
Verlichten kunt in alle smart.
En wil mij toch verlaten niet
In mijne kwelling en verdriet.

Wanneer ik door zwaar ongeval
Niet wete wat ik bidden zal,
Zo kom te hulp mijn zwakke kracht
Door Uwe Goddelijke macht.

Laat mij door U herboren zijn,
Zo dat het oude gans verdwijn,
Totdat ik eens geheel en al
Een nieuw schepsel wezen zal.

Geef dat mijn zonde U niet verdrijf,
Maar dat ik Uwe Tempel blijf,
Zodat Gij nimmer van mij scheidt
Maar bij mij blijft in eeuwigheid.

Willem Sluyter – Woorden van Hoop (Den Hertog)